

promulgavit, ostendi; doceat ipse, num ego possessorem defendam, cum Agrariae legi resisto. Sylvam Scantiam vendis: Respublica possidet: defendo. Campanum agrum dividis: vos estis in possessione: non cedo. Deinde Italiae, Siciliae, caeterarumque provinciarum possessiones, venales ac scriptas hac lege video: vestra sunt praedia, vestrae possessiones. Resistam, atque repugnabo; neque patiar, a quoquam populum Romanum de suis possessionibus, me consule, demoveri: praesertim cum vobis nihil quaeratur. Hoc enim vos in errore versari diutius non oportet. Num quis vestrum ad vim, ad facinus, ad caedem accommodatus est? Nemo. Atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & praecleara illa Capua servatur: exercitus contra vos, contra libertatem vestram, contra Cn. Pompejum constituitur: contra hanc urbem, Capua: contra vos, manus hominum audacissimorum: contra Cn. Pompejum, decem duces comparantur. Veniant coram, & quoniam me in vestram concionem, vobis flagitantibus, convocaverunt, disferant.

P R O
C. R A B I R I O,
P E R D U E L L I O N I S R E O.
A D Q U I R I T E S.
O R A T I O X V I I I.
A R G U M E N T U M.

HUjus orationis argumentum non aliunde mihi melius explicaturus esse video, quam si ex Dionis historia rem totam perscribam. Ita enim facillime & atrocitas criminis, & genus causae perspici poterit. Neque fere quicquam latebit, quod ad orationis explicationem pertineat. Titus ergo Labienus C. Rabirium ob Saturnini caedem cum accusasset, magnam civitati perturbacionem attulit. Nam Saturninus triginta sex annis ante casus fuerat, & quae in bello, quod cum eo susceptum est, consules fecerant, ex senatus auctoritate omnia gesserant. Itaque senatus auctoritas illo iudicio non leviter tentabatur; ex quo totus civitatis status convellebatur & perturbabatur. Ac Rabirius quidem caedem se fecisse pernegabat; verum tribuni modis omnibus senatus amplitudinem & dignitatem convellere nitebantur, & sibi potestatem omnia pro animi arbitrio & libidine agendi praemuniebant. Ita enim futurum erat, ut iis, qui similia tentare vellent, impune concederetur senatus decreta, quaeque tot ante annis acta fuissent, in disquisitionem vocare. Ergo cum, pro eo ac debebat, senatus id indigne ferebat, tum vero senatorem pop. Rom. innoxium atque proVectum supplicio affectum iri optimates dolebant: sed tamen modis omnibus angebantur, quod civitatis dignitas in crimen & invidiam vocaretur, resque publica improbissimis hominibus permitteretur. Ergo turbulenta factionum studia contentionesque partium

rium de iudicio exarserunt: bis ne concilium cogeret pugnanti-
bus; illis concessum iudicium postulantibus. Quod ubi per Casar-
is factionem & aliorum nonnullorum vicit, ac iudicandi causa
convenerit (is enim cum L. Casare iudicabat, nec simplex cri-
men erat, sed Rabirius perduellionis postulabatur) eum sententiis
suis condemnarunt: quanquam non a populo more & instituto Ro-
mano creari, sed, quod non licebat, a pratore sorte ducti. Ra-
birius ergo provocavit: sed tamen apud populum etiam damnatus
fuit, nisi Metellus Celer augur & praetor rem impedisset. Nam
cum multitudo nec eum audiret, nec quod contra morem patriae
legesque iudicium factum esset, vellent attendere, prope Janicu-
lum petiit, priusquam quicquam suffragio Quirites sciscerent: si-
gnumque militare detrahit, ut nihil iam eis decernere liceret. Sic
detracto vexillo concio soluta est, Rabiriusque liberatus. Etsi ex-
nim Labieno licebat reum repetere, non tamen fecit. Hactenus ex
Dione. Hanc igitur orationem trigesimo sexto anno post eadem
Saturnini habuit pop. Rom. Cicero consul, aut comitiis centuria-
tis (non enim de capite hominis ullis aliis quam centuriatis agi
licebat) aut potius certe in concione aliqua qua comitia anteces-
sit. Cum autem in Pisonem Cicero scribit se in Rabirio perduel-
lionis reo quadraginta annis ante se consulem, interpositam sena-
tus auctoritatem sustinuisse, non est, ut inquit Aconius, in eo
subtilis annorum computatio facta, verum summam tempus com-
prehensum: ut perinde acceperit, ac si dixisset, prope quadragin-
ta annis. Jam ante damnatus a dumviro fuerat Rabirius, Ju-
lio Casare & Lucio Casare, a quibus ad populum provocarat.
Acerbitatem iudicis Julii Casaris, a quo cupidissime condemnatus
fuerat, Rabirio ad populum provocanti etiam salutarem fuisse scri-
bit Tranquillus. Perduellionis est postularus Rabirius: quod sa-
cro-sanctum tribunal interfecisse diceretur. Est autem perduellio
genus laesa Majestatis omnium atrocissimum & gravissimum: quo
qui tenentur, ne morte quidem, cum decedunt in reatu, crimi-
no liberantur, cum in aliis generibus laesa Majestatis liberari so-
leant. TURNEBUS.

I. ETSI,

TSI, Quirites¹; non est mea consuetudinis,
initio dicendi rationem reddere, qua de causa
quemque defendam, propterea quod cum om-
nibus civibus in eorum periculis semper fa-
tis justam mihi causam necessitudinis esse du-
xi: tamen in hac defensione capitis, famae,
fortunarumque² omnium C. Rabirii, proponenda ratio vide-
tur esse officii mei: propterea quod, quae iustissima mihi cau-
sa ad hunc defendendum esse visa est, eadem vobis ad absol-
vendum debet videri.

Nam me cum amicitiae vetustas, tum dignitas hominis, tum
ratio humanitatis, tum mea vitae perpetua consuetudo, ad C.
Rabirium defendendum est adhortata: tum vero, ut id stu-
diosissime facerem, salus reipublicae, consulare officium, con-
sulatus denique ipse, mihi una vobiscum cum salute reipub-
licae commendatus, coegit. Non enim C. Rabirium culpa
delicti³, non invidia, vitaeque turpitudine, non denique ve-
teres, iustae, gravesque inimicitiae civium; in discrimen capi-
tis vocaverunt: sed ut illud summum auxilium⁴ majestatis
atque imperii, quod nobis a majoribus est traditum, de re-
publica tolleretur: ut nihil posthac auctoritas senatus, nihil
consulare imperium⁵, nihil consensio bonorum contra pestem
ac perniciem civitatis valeret. Idcirco in his rebus evertendis
unius hominis senectus, infirmitas, solitudoque tentata est.

Quamobrem, si est boni consulis, cum cuncta auxilia rei-
publicae labefactari convellique videat, ferre opem patriae, suc-
currere saluti, fortunisque communibus, implorare civium fi-
dem

¹ Quirites] In Campo Martio ad popu-
lum haec oratio habita est comitiis centu-
riatis, aut in concione qua comitia anteces-
sit. Idem.

² Capitis, famae, fortunarum] Perduellio-
nis damnati virgibus caeli & unco per urbis
vias tracti, ad extremum cruci, servorum
iustae, suffigebantur. Horoman.

³ Non enim C. Rabirium culpa delicti]
Rabirius non suo, sed de reipub. nomine in
discrimen capitis vocatur, quod consuli pa-
ruerit ad arma vocanti, & temp. salvam ef-
se voluerit. Turnebus.

⁴ Summum auxilium] Senatus-consultum
illud significat, quod extremis reip. tempori-
bus fieri solebat, ut viderent consules, ne
quid republica detrimenti caperet. Turin.

⁵ Consulare imperium] Nam ex illo sena-
tus-consulto summum imperium & iudicium
consul habebat, & ad arma evocare poterat.
Grævius.

dem, suam salutem posteriorem salute communi ducere: est etiam bonorum & fortium civium, quales vos omnibus reipublica temporibus extitistis, intercludere omnes seditionum vias, munire praesidia reipublicae, summum in consulibus imperium, summum in senatu consilium, putare: ea qui secutus sit, laude potius & honore, quam poena & supplicio, dignum judicare. Quamobrem labor in hoc defendendo praecipue meus est: studium vero conservandi hominis commune mihi vobiscum esse debet.

II. Sic enim existimare debetis, Quirites, post hominum memoriam rem nullam majorem, magis periculosam, magis ab omnibus vobis providendam, neque a tribuno plebis susceptam, neque a consule defensam, neque ad populum Romanum esse delatam. Agitur enim nihil aliud in hac causa, Quirites, quam ut nullum sit posthac in republica publicum consilium, nulla bonorum consensus contra improborum furorem & audaciam: nullum extremis reipublicae temporibus periculum & praesidium salutis.

Quae cum ita sint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famae, fortunarumque omnium fieri necesse est, ab Jove Optimo Maximo, caeterisque diis deabusque immortalibus, quorum ope & auxilio multo magis haec respublica, quam ratione hominum & consilio gubernatur, pacem ac veniam peto: precorque ab iis, ut hodiernum diem, & ad hujus salutem conservandam, & ad rempublicam constituendam, illuxisse patiantur. Deinde vos, Quirites, quorum potestas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obsecro, quoniam unum tempore vita C. Rabirii, hominis miserissimi atque innocentissimi, salus reipublicae, vestris manibus suffragiisque permittitur, adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in reipublicae salute sapientiam, quam soletis.

Nunc, quoniam, T. Labiene, diligentiae meae temporis angustiis obstitisti, meque, ex comparato & constituto spatio defensionis, in semihora curriculum coegisti, parebitur, &, quod

6 T. Labiene] Hic trib. pleb. Cicero postea militavit in Gallia auspiciis Caesaris. consule diem dixit Rabirio. Hic est, qui Turnebus.

quod iniquissimum est, accusatoris conditioni; &, quod miserimum, inimici potestati. Quamquam in hac praescriptione semihorae, patroni mihi partes reliquisti; consulis, ademisti: propterea quod ad defendendum propemodum satis erit hoc mihi temporis, verum ad conquerendum parum.

Nisi forte de locis religiosis, ac de lucis, quos ab hoc violatos esse dixisti, pluribus verbis tibi respondendum putas. Quo in crimine nihil est unquam abs te dictum; nisi a C. Macro objectum esse crimen id C. Rabirio. In quo ego demiror, meminisse te, quid objecerit C. Rabirio Macer inimicus; oblitum esse, quid aequi & jurati iudices judicaverint.

III. An de peculatu facta, an de tabulario incenso, longa oratio est? exprimenda? quo in crimine propinquus C. Rabirii iudicio clarissimo C. Curtius pro virtute sua est honestissime liberatus: ipse vero Rabirius non modo in iudicium horum criminum, sed ne in tenuissimam quidem suspicionem verbo est unquam vocatus. An de sororis filio diligentius respondendum est? quem ab hoc necatum esse dixisti, cum ad iudicii moram familiaris funeris excusatio quaereretur. Quid enim est tam verisimile, quam cariorem huic sororis maritum, quam sororis filium fuisse? atque ita cariorem, ut alter vita crudelissime privaretur, cum alteri ad prolationem iudicii biduum quaereretur? An de servis alienis contra legem Porciam retentis, aut de civibus Romanis contra legem Porciam verberatis, aut necatis plura dicenda sunt, cum tanto studio C. Rabirius totius Apuliae, singulari voluntate Campaniae vicini-

Tom. V.

A a

cini-

7 An de tabulario] Locus erat ubi astra & tabulae publice reponebantur. Cum id igitur objiceretur Rabirio, nondum patefactum erat a quo incensum esset: quod Q. Sotius se fecisse postea confessus est. Vide III. 30. de nat. Deor. Turneb.

a Man. Lamb. exprimenda

b Lamb. Curtius

8 Necatum] Ne maritus sororis Rabirii Curtius de peculatu, ut reor, causam diceret, ad probationem iudicii filium sororis a Rabirio necatum objiciebant. Qui autem filium familiare ducit, iustave mortuo facit, nec in jus, nec in iudicium vocatur. Sed

verisimile non est bidui causa tantum facinus esse perpetratum: nec probabile est chariorem ei maritum sororis quam filium fuisse. Idem. 9 Legem Porciam] Ne quis servum alienum, invito, vel insciente domino, celaret, vinculum haberet, demeret sciens, dolo malo. Horoman.

10 Lex Porcia] Porcia lex memorabilis a M. Porcio Catone lata est, ne quis magistratus civem Romanum virgini caederet, nec carere: cum antea matorum cervix interiretur. Idem.

cinitatis ornetur? cumque ad ejus propulsandum periculum non modo homines, sed prope regiones ipsæ concurrerint: aliquanto etiam latius excitata, quam ipsius vicinitatis nomen ac termini postulabant?

Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quod est in eadem multæ irrogatione¹¹ præscriptum, hunc nec suæ, nec alienæ pudicitia pepercisse? Quin etiam suspicor, eo mihi semihoram a Labieno præstitutam esse, ut ne plura de pudicitia¹² dicerem. Ergo ad hæc crimina, quæ patroni diligentiam desiderant, intelligitis mihi semihoram istam nimium longam fuisse. Illam alteram partem de nece Saturnini, nimis exiguum atque angustam esse voluisti: quæ non oratoris ingenium, sed consulis auxilium implorat & flagitat.

Nam de perduellionis judicio, quod a me sublatum¹³ esse criminari soles, meum crimen est, non Rabirii. Quod utinam, Quirites, ego id aut primus, aut solus ex hac republica sustulisset! utinam quod ille crimen esse vult, proprium testimonium meæ laudis esset! Quid enim optari potest, quod ego mallem, quam me in consulatu meo carnificem de foro, crucem de campo sustulisse? Sed ista laus primum est majorum nostrorum, Quirites, qui expulsis regibus, nullum in libero populo vestigium crudelitatis regis retinuerunt: deinde multorum virorum fortium, qui vestram libertatem non acerbitate suppliciorum infestam, sed lenitate legum munitam esse voluerunt.

IV. Quamobrem uter nostrum tandem, Labiene, popularis est? tunc, qui civibus Romanis in concione ipsa carnificem, qui vincla adhiberi putas oportere: qui in campo Martio, comitiis centuriatis, auspicate in loco, crucem ad civium supplicium defigi & constitui jubes: an ego, qui funestari concio-

¹¹ *Multæ irrogatione*] Multarum ratio hæc fuit. Magistratus reo ad populum diem dicebat: ter eum accusabat: post ei multam irrogabat, id est, rogabat populum ut certa honorum parte multaretur. Hæc irrogatio per trinundinum, ut cæteræ leges, durabat, post per trinundinum quarto reus accusabatur. Si defenderetur, ea multæ irrogatio dicebatur: si damabatur, multæ judicatio. *Idem.*

¹² *De pudicitia*] Eo scilicet nomine male Labienus audierat. *Turneb.*

¹³ *Sublatum*] Quæ ratione Cicero sustulerat judicium perduellionis? Non lege lata, sed data facultate Rabirio dicendæ causæ comitiis centuriatis, susceptæ etiam illius defensione, contra sententiam duumvirum. *Ferrius.*

cionem contagione carnificis vero? qui expiandum forum populi Romani ab illis nefarii sceleris vestigiis esse dico? qui castam concionem, sanctum campum, inviolatum corpus omnium civium Romanorum, integrum jus libertatis defendo servari oportere?

Popularis vero tribunus plebis, custos defensorque juris & libertatis, Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit: hic misericors flagella retulit. Porcia lex libertatem civium licitori eripuit: Labienus, homo popularis, carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit, ne de capite civium Romanorum injussu vestro judicaretur: hic popularis a duumviris, injussu vestro, non judicari de cive Romano, sed indicta causa civem Romanum capitis condemnari coegit.

Tu mihi etiam legis Porciæ, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cujusquam denique hominis popularis mentionem facis, qui non modo supplicii inusitatis, sed etiam verborum inaudita crudelitate, violare libertatem hujus populi, tentare mansuetudinem, commutare disciplinam conatus es? Namque hæc tua, quæ te hominem clementem popularemque delectant, *I licitor, colliga manus*: quæ non modo hujus libertatis, mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii: sed Tarquinii, superbissimi atque crudelissimi regis, ista sunt cruciatus carmina: quæ tu, homo lenis ac popularis, libentissime commemoras, *Caput obnubito, arbori infelici suspendito*: quæ verba, Quirites, jampridem in hac republica non solum tenebris vetustatis, verum etiam luce libertatis oppressa sunt.

V. An vero, si actio ista popularis esset¹⁴, & si ullam partem æquitatis haberet, aut juris, C. Gracchus eam reliquisset? Scilicet tibi graviolem dolorem patui tui¹⁵ mors attulit, quam C. Graccho, fratris: & tibi acerbior ejus patui mors est, quem nunquam vidisti, quam illi, ejus fratris, quicum

A a 2

¹⁴ *An vero, si actio ista popularis esset*] timam parasset? *Turneb.*
An non Scipionem Nasicam perduellionis postulasset C. Gracchus, qui maxime popularis fuit, cum ejus frater trib. pleb. cæsus esset, si quæstionem istam perduellionis legi-

¹⁵ *Patui tui*] Q. Labieni. Significat a Labieno non tam tribuni mortem quam patui hoc judicio vindicari. *Idem.*

cum concordissime vixerat: & similis viri tu ulcisceris patrii mortem, atque ille persequeretur fratris sui, si ista ratione agere voluisset: & par desiderium sui reliquit apud populum Romanum Labienus iste, patruus vester, quisquis fuit, ac Tib. Gracchus reliquerat. An pietas tua major, quam Gracchi? an animus? an consilium? an opes? an auctoritas? an eloquentia? quæ si in illo minima fuissent; tamen præ tuis facultatibus maxima putarentur.

Cum vero his rebus omnibus C. Gracchus omnes vicerit: quantum intervallum tandem inter te atque illum interjectum putas? Sed moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quam in ejus concione carnifex confisteret: quem non modo foro, sed etiam cælo hoc, ac spiritu Censoriæ leges, atque urbis domicilio carere voluerunt. Hic te popularem dicere audet, me alienum a commodis vestris: cum iste omnes & suppliciorum, & verborum acerbitates, non ex memoria vestra, ac patrum vestrorum, sed ex annalium monumentis, atque ex regum commentariis conquirit: ego omnibus meis opibus, omnibus consiliis, omnibus dictis atque factis repugnarem & resisterem crudelitati? Nisi forte hanc conditionem vobis esse vultis, quam servi, si libertatis spem propositam non haberent, ferre nullo modo possent.

Misera est ignominia judiciorum publicorum, misera multatio bonorum, miserum exilium: sed tamen in omni calamitate retinetur aliquod vestigium libertatis. Mors denique si proponitur, in libertate moriamur. Carnifex vero, & obductio¹⁶ capitis, & nomen ipsum crucis, absit non modo a corpore civium Romanorum, sed etiam a cogitatione, oculis, auribus. Harum enim omnium rerum, non solum eventus atque perperio, sed etiam^b conditio¹⁷, expectatio, mentio ipsa

a Lamb. obnuptio

16 Obductio] Quamquam non sum nescius, obducere interdum esse idem quod, obtegere; libentius tamen hoc loco legerem, obnuptio. Nam quod hoc vocabulum nusquam alibi apud Ciceronem legatur; ne obductio quidem. Et obnuptio melius, si fallor, conveniret cum dicitur illo & horrendo crimine, quod paulo supra recitaverat, caput obnuptio: ar-

bori &c. Muræ. Var. Lect. VIII. 9.

b Lamb. conditio

17 Conditio] Mallem, conditio. Etenim condicere, veteri lingua est denuntiare; & conditio, denuntiatio, ut & veteres Grammatici, & Jurisconsulti docent. Quo sensu mirifice hic, ut opinor, quadraret. Idem, ibid.

ipsa denique, indigna cive Romano, atque homine libero est. An vero servos nostros horum suppliciorum omnium metu, dominorum benignitas una vindicta¹⁸ liberabit: nos a verberibus, ab unco¹⁹, a crucis denique terrore, neque res gestæ, neque acta ætas, neque nostri honores vindicabunt?

Quamobrem fateor, atque etiam, T. Labiene, profiteor: & præ me fero, te ex illa crudeli, importuna, non tribunicia actione, sed regia, meo consilio, virtute, auctoritate esse depulsum. Qua tu in actione, quanquam omnia exempla majorum, omnes leges, omnem auctoritatem senatus, omnes religiones atque auspicioꝝ publica jura neglexisti: tamen a me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies. Liberum tempus nobis dabitur ad istam disceptationem. Nunc de Saturnini crimine, ac de clarissimi patris tui morte dicemus.

VI. Arguis occisum esse a C. Rabirio L. Saturninum: & id C. Rabirius multorum testimoniis, Q. Hortensio²⁰ copiosissime defendente, antea fallum esse docuit. Ego autem, si mihi esset integrum, susciperem hoc crimen, agnoscerem, confiterer. Utinam hanc mihi facultatem causa concederet, ut possem hoc prædicare, C. Rabirii manu L. Saturninum, hostem populi Romani, interfectum! Nihil me clamor iste²¹ commovet, sed consolatur, cum indicat esse quosdam cives imperitos, sed non multos. Nunquam, mihi credite, populus Romanus hic, qui silet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur. Quanto jam levior est acclamatio²²! Quin continetis vocem, indicem stultitiæ vestræ, testem paucitatis?

Liben-

18 Una vindicta] Hæc erat virga quam prætor aut lictor manumittendi servi capiti imponens hæc verba pronuntiabat: Hunc hominem liberum esse aio. Hotoman.

19 Ab unco] Quorundam criminum damnatis uncus in mentum impingebatur, atque ita per urbis vias tracti in Tyberim dejiciebantur. Idem.

20 Q. Hortensio] Hortensius causam Rabirii apud duumviros iudices egerat. Non enim probò eos, qui ante consulem cum ad populum causam egisse sentent. Turneb.

21 Nihil me clamor iste] Apparet popu-

lum vocem illam indigne tulisse, Saturninum hostem populi Romani appellari. Moris fuit in concionibus, si quid magistratus diceret, quod populo placeret, ut id acclamationibus exciperent; si quid displiceret, admurmurarent & obstrepent. Sic in Agrar. III. Video quosdam, Quirites, strepitum significare nescio quid. Hotoman.

22 Quanto jam levior est acclamatio] Ite- rum est acclamatum, sed levius quam antea & exilius; ergo gravior objurgat & compe- scit. Turneb.

Libenter, inquam, confiterer, si vere possem, aut etiam si mihi esset integrum, C. Rabirii manu L. Saturninum esse occisum: & id facinus pulcherrimum esse arbitrarer: sed, quoniam id facere non possum, confitebor id, quod ad laudem minus valebit, ad crimen non minus. Confiteor, interficiendi Saturnini causa, C. Rabirium arma cepisse. Quid est, Labiene? quam a me graviorem confessionem, aut quod in hunc majus crimen expectas? Nisi vero interesse aliquid putas inter eum, qui hominem occidit, & eum, qui cum telo occidendi hominis causa fuit. Si interfici Saturninum nefas fuit: arma sumpta esse contra Saturninum sine scelere non possunt. Si arma jure sumpta concedis; interfectum jure concedas necesse est. ***

VII. Fit senatusconsultum, ut C. Marius ²³, L. Valerius consules, adhiberent tribunos plebis & praetores, quos eis videretur; operamque darent, ut imperium populi Romani majestasque conservaretur. Adhibent omnes tribunos plebis praeter Saturninum, omnes praetores praeter Glauciam: qui rempublicam salvam esse vellent, arma capere, & se sequi jubent. Parent omnes. Ex aedificiis armamentariisque publicis arma populo Romano, C. Mario consule distribuent, dantur. Hic jam, ut omittam caetera, de te ipso, Labiene, quaero: cum Saturninus Capitolium teneret armatus, esset una C. Glaucia, C. Saufejus, etiam ille ex compedibus atque ergastulo Gracchus ²⁴: addam (quoniam ita vis) eodem Q. Labienum, patrum: in foro autem C. Marius, & L. Valerius Flaccus consules, post cunctus senatus, atque ille senatus, quem etiam vos ipsi, qui hos patres conscriptos, qui nunc sunt, in invidiam vocatis, quo facilius de hoc senatu detrahere possitis, laudare con-

*** *Paucula quadam deesse videntur.*

²³ Fit S. C. ut C. Marius] Arma jure sumpta in Saturninum probat senatus-consulti auctoritate, quo summa potestas consulibus, permessa est, ut viderent ne quid respub. detrimenti caperet. Cuius decreti auctoritatem primum senatus usurpaverat in C. Gracchum. Ita tribuni jus istud senatus non esse concedendum censebant. *Idem.*

²⁴ Gracchus] Is L. Equitius erat, qui pro Gracchi filio se gerebat: cum Saturninus in locum competitoris tribunatus comitibus palam occisi subrogare tentaret: is servus fuerat nequissimus in compedibus & ergastulo habitus: deinde manumissus libertinae conditionis erat. *Idem.*

confuevistis: cum equester ordo; at quorum equitum Romanorum, dii immortales! patrum nostrorum, atque ejus aetatis, quae tum magnam partem reipublicae, atque omnem dignitatem judiciorum tenebat; cum omnes omnium ordinum homines, qui in salute reipublicae salutem suam repositam esse arbitrabantur, arma cepissent: quid tandem C. Rabirio faciendum fuit?

De te ipso, inquam, Labiene, quaero: cum ad arma consules ex senatusconsulto vocavissent: cum armatus M. Aemilius, princeps senatus, in comitio constitisset: qui, cum ingredi vix posset, non ad insequendum sibi tarditatem pedum, sed ad fugiendum, impedimento fore putabat: cum denique Q. Scavola, confectus senectute, perditus morbo, mancus, & membris omnibus captus ac debilis, hastili nixus, & animi vim, & infirmitatem corporis ostenderet: cum L. Metellus, Serv. Galba, C. Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Q. Catulus, omnesque, qui tum erant, consulares, pro salute communi arma cepissent: cum omnes praetores, cuncta nobilitas ac juvenus accurreret, Gn. & L. Domitii, L. Crassus, Q. Mucius, C. Claudius, M. Drusus: cum omnes Octavii, Metelli, Julii, Cassii, Catones, Pompeji; cum L. Philippus, L. Scipio, cum M. Lepidus, cum D. Brutus, cum hic ipse P. Servilius, quo tu imperatore, Labiene, meruisti: cum hic Q. Catulus, admodum tum adolescens, cum hic C. Curio, cum denique omnes clarissimi viri cum consulibus essent: quid tandem C. Rabirium facere convenit? Utrum inclusum atque abditum latere in occulto, atque ignaviam suam, tenebrarum ac parietum custodiis tegere: an in Capitolium pergere, atque ibi se cum tuo patruo, & caeteris, ad mortem, propter vitam turpitudinem, confugientibus, congregare? an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scavola, cum bonis denique omnibus coire non modo salutis, verum etiam periculi societatem?

VIII. Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore? Cum ignaviae ratio te in fugam atque in latebras impelleret: improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arces-

accesseret: consules ad patriæ salutem ac libertatem vocarent; quam tandem auctoritatem, quam vocem, cuius sectam sequi, cuius imperio parere potissimum velles? Patruus, inquit, meus cum Saturnino fuit. Quid? pater qui-cum? quid? propinqui vestri, equites Romani? quid? omnis præfectura, regio, vicinitas vestra? quid? ager Picenus univertus, utrum tribunitium furorem, an consularem auctoritatem secutus est?

Equidem hoc affirmo, quod tu nunc de tuo patruo prædicas, neminem unquam adhuc de sese esse confessum. Nemo est, inquam, inventus tam profligatus, tam perditus, tam ab omni non modo honestate, sed etiam simulatione honestatis relictus, qui se in Capitolio fuisse cum Saturnino fateretur. At fuit vester patruus. Fuerit: & fuerit nulla desperatione rerum suarum, nullis domesticis vulneribus coactus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, ut amicitiam patriæ præponeret. Idcircone oportuit C. Rabirium desciscere a republica? non comparere in illa armata multitudine bonorum? consulum voci atque imperio non obedire? Atqui videmus, hæc in rerum natura tria fuisse: ut aut cum Saturnino esset, aut cum bonis, aut lateret. Latere, mortis erat instar turpissimæ: cum Saturnino esse, furoris & sceleris: virtus, & honestas, & pudor cum consulibus esse cogebat. Hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum iis fuerit C. Rabirius, quos amentissimus fuisset, si oppugnasset: turpissimus, si reliquisset?

IX. At C. Decianus²⁵, de quo tu sæpe commemoras, quia, cum hominem omnibus insignem notis turpitudinis, P. Furium, accusaret summo studio bonorum omnium, queri est ausus in concione de morte Saturnini, condemnatus est: & Sex. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. Statuerunt equites Romani illo iudicio, improbum civem esse, & non retinendum in civitate, qui hominis, hostilem in modum seditiosi, imagine aut mortem ejus honestaret, aut desideria imperitorum misericordia commoveret, aut suam significaret imitandæ improbitatis voluntatem. Itaque mihi mirum videtur, unde hanc tu, Labiene, ima-

²⁵ At C. Decianus] De quo Valerius Max. VIII. 1.

imaginem, quam habes, inveneris: nam Sex. Titio damnato, qui istam habere auderet, inventus est nemo. Quod tu si audisses, aut si per ætatem scire potuisses: nunquam profecto istam imaginem²⁶, quæ domi posita, pestem atque exilium Sex. Titio attulisset, in Rostra, atque in concionem attulisses; nec tuas unquam rationes²⁷ ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titii afflictam navem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Sed in his rebus omnibus imprudentia laberis. Causam enim suscepisti antiquiorem memoria tua: quæ causa ante mortua est, quam tu natus esses. Qua in causa tute profecto fuisses, si per ætatem esse potuisses, eam causam in iudicium vocas.

An non intelligis, primum quos homines, & quales viros mortuos summi sceleris arguas? deinde quot ex iis, qui vivunt, eodem crimine in summum capitis periculum accessas? Nam si C. Rabirius fraudem capitalem admisit, quod arma contra L. Saturninum tulit; huic quidem afferet aliquam deprecationem periculi ætas illa, qua tum fuit: Q. vero Catulum, patrem hujus, in quo summa sapientia, eximia virtus, singularis humanitas fuit; M. Scaurum, illa gravitate, illo consilio, illa prudentia; duos Mucios, L. Crassum, M. Antonium²⁸, qui tum extra urbem cum præsidio fuit; quorum in hac civitate longe maxima consilia, atque ingenia fuerunt: cæteros pari dignitate præditos, custodes gubernatoresque reipublicæ, quemadmodum mortuos defendemus? Quid de illis honestissimis viris, atque optimis civibus, equitibus Romanis dicemus, qui tum una cum senatu salutem reipublicæ defenderunt? Quid de tribunis ærariis, cæterorumque ordinum omnium hominibus, qui tum arma pro communi libertate ceperunt?

X. Sed quid ego de iis omnibus, qui consulari imperio fuerunt, loquor? De ipsorum consulum fama quid futurum est? L. Flaccum, hominem cum semper in republica, tum in

Tom. V.

B b

magi-

²⁶ Imaginem] Imaginem L. Saturnini Labiene in concione protulerat. Turneb.

²⁷ Rationes] Forte raris. Sunt rates magna colligata, vel navigium temere conditum. Tusc. l. 30: Tanquam in rate in mari immenso supra vesicæ oratio. Pith.

²⁸ M. Antonium] Oratorem, qui anno sequenti consul fuit. Ferrarius.

magistratibus gerendis, in sacerdotio, caeremoniisque, quibus praeerat, diligentissimum, nefarii sceleris ac parricidii mortuum condemnabimus? Adjungemus ad hanc labem ignominiamque mortis, etiam C. Marii nomen? C. Marius, quem vere patrem patriae, parentem, inquam, vestrae libertatis, atque hujusce reipublicae possumus dicere, sceleris ac parricidii nefarii mortuum condemnabimus?

Etenim, si C. Rabirio, quod iit ad arma, crucem T. Labienus in campo Martio defigendam putavit: quod tandem excogitabitur in eum supplicium, qui vocavit? Ac, si fides Saturnino data est²⁹, quod abs te sapissime dicitur, non eam C. Rabirius, sed C. Marius dedit; idemque violavit, si in fide non stetit. Quae fides, Labiene, qui potuit sine senatus-consulto dari? Adeone hospes hujusce urbis, adeone ignarus es disciplinae, consuetudinisque nostrae, ut haec nescias? ut peregrinari in aliena civitate, non in tua magistratum gerere videare?

Quid jam ista³⁰ C. Mario, inquit, nocere possunt, quoniam sensu & vita caret? Itane vero? tantis in laboribus C. Marius, periculisque vixisset, si nihil longius, quam vitam termini postulabant, spe atque animo de se, & gloria sua cogitasset? At credo, cum innumerabiles hostium copias in Italia fudisset, atque obsidione rempublicam liberasset, omnia sua secum una moritura arbitrabatur. Non est ita, Quirites: neque quisquam nostrum in reipublicae periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis, fructuque ducatur. Itaque cum multis aliis de causis virorum bonorum mentes divinae mihi atque aeternae videntur esse, tum maxime quod optimi & sapientissimi cujusque animus ita praesentit in posterum, ut nihil nisi sempiternum spectare videatur.

Quapropter equidem & C. Marii, & caeterorum virorum, sapientissimorum ac fortissimorum civium, mentes, quae mihi videntur

²⁹ Si fides Saturnino data est] Consules fidem publicam Glauciae & Saturnino dederant, fore ut cum eis non vi, sed jure ageretur. Hotoman.

³⁰ Quid jam ista] Quod illa tempestate multos esse sciebat, qui nec dedecus, nec

ignominiam ad mortuos pertinere censerent, omni sensu ut credebant plerique, orbatos. Percrebuerat enim tum sententia Epicuri, cui se dociles multi ex libris Amasiani praesiterant, animos mortales esse. Trench. De Amasiano, & Epicureis, vide Tuscul. IV. 3.

videntur ex hominum vita ad decorum & religionem & sanctorum demigrasse, testor, me pro illorum fama, gloria, memoria, non secus, ac pro patriis atque delubris propugnandum putare: ac, si pro illorum laude mihi arma capiendi essent, non minus strenue caperem, quam illi pro communi salute ceperunt. Etenim, Quirites, exiguum nobis vitae curriculum natura circumscriptum, immensum gloriae.

XI. Quare, si eos, qui jam de vita decesserunt, ornabimus: justiore nobis mortis conditionem relinquemus. Sed, si illos, Labiene, quos jam videre non possumus, negligis: ne his quidem, quos vides, consuli putas oportere? Neminem esse dico ex iis omnibus, qui illo die Romae fuerint, quem tu diem in iudicium vocas, pubesque tum fuerit, quin arma ceperit, quin consules secutus sit. Omnes ii, quorum tu ex aetate conjecturam facere potes, quid tum fecerint, abs te rei capitum, C. Rabirii nomine, citantur. At occidit Saturninum Rabirius. Utinam fecisset! non supplicium deprecaret, sed praemium postulare. Etenim, si Scevae, servo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum, libertas data est: quod equiti Romano praemium dari par fuisset? &, si C. Marius, quod sistras³¹, quibus aqua suppeditabatur Jovis Optimi Maximi templis ac sedibus praecidi imperarat, quod in clivo Capitolino improborum³² civium³² ***

*** Desunt non pauca.

^a Lamb. regionem

³¹ Quod sistras] Florus, lib. III, tubos quibus aqua in Capitolium ducebatur, praecisos scribit. Plutarchus in Mario. Appian. Civil. I. Saturninus aqua penuria coactus, deditionem fecit. Hotoman.

^b Lamb. civium multitudo sese collocatas,

republicam servasse ab universo senatu iudicatus est: cur supplicium in eum constitueretur, & non potius praemium ei accerneretur, qui improborum ducem sustulisset?

³² Improborum civium] Pall. ambo adscriptum habent, desicere hic a sine chartas duas, a nescio quo excisas. Gruter.